

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.247
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору
Климончуку Василю Йосифовичу
(76018, вул. Шевченка, 57,
м. Івано-Франківськ)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних наук
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Мадриги Тетяни Богданівни
на дисертацію Чорнописького Василя Івановича
**«Політичні практики лобізму в процесі європейської інтеграції країн
Вишеградської групи»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність дисертаційного дослідження. Феномен лобізму є невід'ємною складовою сучасних демократичних політичних систем та важливим механізмом взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством. В умовах розширення впливу наднаціональних інституцій проблема інституціоналізації лобізму набуває особливої ваги. Для України ця тематика є надзвичайно актуальною з огляду на активізацію євроінтеграційного курсу, необхідність адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу та формування прозорих механізмів представництва інтересів у процесі державного управління.

Чорнописький В. І. у своїй роботі акцентує увагу на тому, що в Європейському Союзі лобізм поступово трансформувався з неформального інструменту впливу у відкриту, регламентовану та професійну практику, яка стала важливим елементом демократичного врядування. Дослідження інституційних механізмів ЄС, а також практик країн Центрально-Східної Європи, зокрема країн Вишеградської групи, дає можливість простежити процес адаптації постсоціалістичних держав до європейських моделей політичної комунікації та їх взаємодії з владними структурами.

Особливої актуальності роботі надає аналіз польського досвіду регулювання лобістської діяльності як прикладу поєднання прозорості, правового контролю та залучення груп інтересів до законотворчого процесу. У контексті сучасних реформ в Україні та необхідності мінімізації корупційних ризиків вивчення таких моделей має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Зважаючи на це, дослідження є значущим і своєчасним як в науковому, так і в практичному вимірах. Воно сприяє поглибленню сучасних уявлень про механізми політичної комунікації, функціонування лобізму в європейському політичному просторі та особливості його нормативного регулювання. Отримані результати можуть бути використані у процесі вдосконалення державної політики України, розробки законодавства у сфері лобістської діяльності, а також у подальших наукових дослідженнях проблем європейської інтеграції та демократичного врядування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах тематичного напрямку наукової роботи кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» (номер державної реєстрації 0117U004396). Дослідження відповідає актуальним напрямам сучасної політичної науки, пов'язаним із дослідженням механізмів представництва інтересів, інституціоналізації лобізму, європейської інтеграції та трансформації політичних практик у демократичних системах. Тематика дослідження органічно пов'язана з пріоритетними напрямками розвитку політичної науки в Україні, зокрема у сфері вивчення взаємодії держави та груп інтересів, функціонування наднаціональних інституцій Європейського Союзу, а також адаптації європейських моделей політичного представництва в умовах постсоціалістичних трансформацій.

Основні положення дисертації органічно вписуються у сучасний науковий дискурс щодо ролі лобізму як інструменту політичної комунікації та механізму впливу на процес ухвалення рішень у багаторівневих системах управління. У роботі послідовно поєднано теоретичний аналіз еволюції концепцій лобізму, дослідження інституційних механізмів Європейського Союзу та вивчення практичних моделей

функціонування лобізму в країнах Вишеградської групи. Це дозволило сформулювати цілісне бачення лобізму як складного політичного феномену, що функціонує на перетині національного й наднаціонального рівнів управління.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, сформульовані в роботі Чернописького В. І. характеризуються належним ступенем обґрунтованості, логічною послідовністю викладу та комплексністю дослідження феномену лобізму в контексті європейської інтеграції країн Вишеградської групи. Дисертація ґрунтується на широкій теоретичній і джерельній базі, що охоплює праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, нормативно-правові акти, документи інституцій Європейського Союзу, аналітичні матеріали міжнародних організацій та емпіричні приклади функціонування лобістських практик у країнах Центрально-Східної Європи. Здобувачем опрацьовано значний масив джерел та літератури, серед яких - законодавчі акти, матеріали експертних платформ, документи міжнародних організацій, аналітичні звіти, державні стратегії, публікації у наукових виданнях та медіа. Такий підхід забезпечує належний рівень достовірності сформульованих висновків та рекомендацій.

Обґрунтованість положень проявляється вже на рівні постановки мети й завдань дослідження, а також у послідовному розкритті теоретичних, інституційних та практичних аспектів лобістської діяльності. Автор розглядає лобізм як багатовимірне політичне явище, що поєднує інституційні, мережеві та комунікативні аспекти, а також демонструє взаємозв'язок між формальними правилами та неформальними практиками політичного впливу. Важливим є використання принципу методологічного плюралізму, що дозволило охопити політичні, правові, економічні та соціокультурні виміри лобізму.

Методологічна основа дослідження відповідає сучасним підходам політичної науки та базується на поєднанні інституціонального, порівняльного, структурно-функціонального, мережевого та критичного підходів. Чернописький В. І. вміло поєднує теоретичні узагальнення з аналізом конкретних політичних практик, що забезпечує цілісність та аргументованість дослідження. У процесі дисертаційного

дослідження автор здійснив комплексний аналіз політичних практик лобізму в країнах Вишеградської групи, зосередивши увагу на польській моделі регулювання.

Новизна дисертаційного дослідження полягає в комплексному баченні лобізму як багаторівневого політичного інституту в умовах європейської інтеграції та містить практичні рекомендації, що можуть бути використані у процесі вдосконалення механізмів демократичного врядування та регулювання взаємодії між владою і групами інтересів.

У роботі аргументовано підкреслено необхідність розвитку інструментів публічної звітності, посилення контролю за контактами посадовців із групами інтересів, а також формування культури політичної відповідальності як ключової умови ефективної інституціоналізації лобізму. Таким чином, положення, викладені у роботі, є достатньо аргументованими, методологічно обґрунтованими та логічно узгодженими.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є комплексним політичним аналізом лобізму як інституціоналізованої форми представництва інтересів у процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи. Отримані результати характеризуються належним рівнем достовірності, що забезпечується широкою джерельною базою, логічною структурою дослідження, поєднанням теоретичних та емпіричних методів аналізу, а також використанням сучасних підходів політичної науки до вивчення інституцій, груп інтересів та механізмів політичної взаємодії.

Дослідження здійснено на основі узагальнення наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, аналізу нормативно-правових актів Європейського Союзу та держав Вишеградської групи, матеріалів європейських інституцій, аналітичних звітів, а також вивчення практик функціонування лобістських структур у країнах Центрально-Східної Європи. Комплексне застосування інституціонального, порівняльного, структурно-функціонального та мережевого підходів дозволило автору розкрити як формальні, так і неформальні механізми політичного впливу.

Практичне значення мають запропоновані підходи до формування ефективної системи контролю за взаємодією між органами влади та групами інтересів, а також рекомендації щодо адаптації європейського досвіду регулювання лобізму в умовах демократичних трансформацій.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. У теоретичному аспекті робота становить інтерес для подальшого розвитку політичної науки, насамперед у частині дослідження лобізму як інституціоналізованої форми представництва інтересів у сучасних демократичних системах. Дисертація поглиблює наукове розуміння сутності, функцій та механізмів лобістської діяльності в умовах європейської інтеграції, а також розкриває особливості взаємодії між державними інституціями, групами інтересів та наднаціональними структурами Європейського Союзу. Теоретичне значення дослідження полягає також у систематизації основних підходів до трактування лобізму, виокремленні його сучасних моделей та обґрунтуванні тенденцій трансформації лобістських практик під впливом цифровізації, глобалізації та розвитку громадянського суспільства.

Напрацьовані рекомендації можуть бути застосовані в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування під час розроблення нормативно-правових актів щодо регулювання лобістської діяльності, удосконалення процедур публічних консультацій, забезпечення відкритості ухвалення рішень і запровадження механізмів громадського контролю. Результати дослідження можуть бути корисними також для громадських організацій, аналітичних центрів та експертних інституцій, які займаються питаннями демократичного врядування, політичної комунікації та європейської інтеграції.

Окремі аналітичні положення можуть використовуватись у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін «Політичні інститути та процеси», «Європейська інтеграція», «Порівняльна політологія», «Політичний менеджмент», «Публічне управління» та «Політична комунікація». Матеріали дослідження також можуть слугувати основою для підготовки навчально-методичних посібників, наукових статей та подальших досліджень у сфері політичної науки.

Висновки, запропоновані дисертантом, можуть бути використані у процесі вдосконалення практик демократичного врядування, розвитку інструментів представництва інтересів та підвищення ефективності взаємодії між владою, громадянським суспільством і міжнародними інституціями. Отримані результати мають як теоретичне, так і прикладне значення, оскільки сприяють поглибленню сучасних підходів до дослідження лобізму та формуванню більш прозорих і підзвітних механізмів політичного управління.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження. Побудова роботи характеризується послідовністю викладу матеріалу, взаємозв'язком теоретичних і прикладних аспектів аналізу, а також цілісністю наукової концепції дослідження політичних практик лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи. Структура дисертації забезпечує комплексне розкриття теми – від теоретико-методологічного осмислення феномену лобізму до аналізу особливостей його функціонування в інституційному середовищі Європейського Союзу та державах Центрально-Східної Європи.

У *першому розділі* здійснено теоретико-методологічний аналіз феномену лобізму як політичного явища. Автором розглянуто основні наукові підходи до трактування поняття «лобізм», досліджено його історичну еволюцію, функції та місце у системі політичного представництва інтересів. Значну увагу приділено аналізу класичних моделей лобіювання, зокрема американської, європейської та неокорпоративної, а також окреслено особливості трансформації лобістських практик в умовах глобалізації та цифровізації політики. У межах розділу обґрунтовано методологічну основу дослідження, яка поєднує інституціональний, порівняльний, структурно-функціональний та мережевий підходи, що дозволило комплексно охарактеризувати лобізм як багатовимірний політичний інститут.

У *другому розділі* проаналізовано специфіку інституціоналізації лобізму в Європейському Союзі. Автор розкриває особливості функціонування наднаціональної системи представництва інтересів, визначає роль ключових інституцій ЄС – Європейської комісії, Європейського парламенту та Ради ЄС в

процесах лобістського впливу. Окрему увагу приділено механізмам прозорості та підзвітності, зокрема Реєстру прозорості, етичним стандартам взаємодії посадовців із групами інтересів та консультативним механізмам ухвалення рішень. Автор аргументовано доводить, що європейська модель лобізму поєднує високий рівень формалізації процедур із наявністю неформальних каналів політичного впливу.

В третьому розділі досліджено політичні практики лобізму в країнах Вишеградської групи, зосередивши увагу на особливостях польської моделі. У межах аналізу розкрито специфіку нормативно-правового регулювання лобістської діяльності, охарактеризовано співвідношення формальних та неформальних механізмів впливу на процес ухвалення політичних рішень. Чорнописький В. І. підкреслює, що в постсоціалістичних державах інституціоналізація лобізму відбувається в умовах поєднання демократичних реформ із збереженням неформальних політичних практик.

Висновки дисертаційного дослідження є логічним узагальненням проведеного аналізу та відображають основні результати роботи. У них систематизовано ключові теоретичні положення щодо сутності та трансформації лобізму, узагальнено особливості функціонування європейської моделі представництва інтересів, а також визначено специфіку політичних практик лобізму в країнах Вишеградської групи. Автор формулює низку науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів прозорості, регулювання лобістської діяльності та розвитку демократичних форм взаємодії між владою і групами інтересів.

Загалом структура роботи є послідовною та концептуально цілісною, повністю відповідає поставленій меті й визначеним завданням дослідження. Кожен розділ органічно продовжує попередній, забезпечуючи поступовий перехід від теоретичного осмислення проблематики до аналізу інституційних механізмів і практичних аспектів функціонування лобізму. Така структура дисертації забезпечує комплексне розкриття теми, демонструє системний підхід автора до дослідження та свідчить про глибоке розуміння сучасних політичних процесів у їх теоретичному й прикладному вимірах.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Детальне ознайомлення з текстом дослідження Чернописького В. І. та опублікованими працями за темою дисертації дає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження викладені в 10 наукових публікаціях, в тому числі: 5 статтях у наукових вітчизняних фахових виданнях, 3 тезах наукових конференцій та 2 публікаціях, що відображають інші результати дослідження.

Зміст і характер публікацій повністю відповідають вимогам до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження. Тематика, рівень апробації, структура подання матеріалу та кількість публікацій підтверджують цілісність і завершеність наукової роботи.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Аналізуючи текст дисертаційного дослідження Чернописького В. І., порушень принципів академічної доброчесності, ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором наукового дослідження не було виявлено. У тексті дисертації чітко дотримано вимоги щодо самостійності викладу, належного оформлення цитувань, посилань на використані джерела, а також коректного представлення результатів інших дослідників. Дисертація виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, без ознак порушення авторських прав, самоплагіату чи некоректного запозичення матеріалів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Дисертація справляє позитивне враження як цілісне та самостійне наукове дослідження, виконане на належному теоретико-методологічному рівні. Робота характеризується логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу, ґрунтовним аналізом політичних практик лобізму та комплексним підходом до висвітлення проблематики функціонування механізмів представництва інтересів у Європейському Союзі та країнах Вишеградської групи. Автор демонструє високий рівень обізнаності з сучасними науковими підходами, нормативною базою та практикою функціонування інституцій ЄС. Водночас окремі положення, висвітлені в роботі, можуть стати предметом подальшої наукової дискусії або методичного вдосконалення:

1. У першому розділі ґрунтовно розглянуто теоретичні підходи до розуміння лобізму та його інституціоналізації, однак окремі положення, які потребують додаткової аргументації, стосуються співвідношення понять «лобізм», «адвокація» та «політичне посередництво». У роботі ці категорії подекуди використовуються як взаємопов'язані, проте їх концептуальне розмежування могло б бути більш чітким. Такий аналіз дозволив би глибше зрозуміти межі між легітимними механізмами представництва інтересів та непрямими формами політичного впливу.
2. У другому розділі значну увагу приділено аналізу інституційних механізмів лобізму в Європейському Союзі, зокрема діяльності Європейської комісії, Європейського парламенту та Ради ЄС. Водночас дещо обмеженим залишається емпіричний аналіз ефективності окремих механізмів прозорості, зокрема Реєстру прозорості ЄС. Доцільним було б ширше використати статистичні показники, порівняльні таблиці або практичні кейси, що дозволили б більш наочно оцінити результативність цих інструментів у протидії непрозорим формам політичного впливу.
3. Автор переконливо аналізує особливості функціонування лобізму в Польщі та частково в інших країнах Вишеградської групи, однак порівняльний аналіз моделей Словаччини та Угорщини представлений менш деталізовано. Це певною мірою звужує можливості комплексного регіонального зіставлення та виявлення спільних тенденцій розвитку лобістських практик у Центрально-Східній Європі. Такий аналіз дозволив би глибше зрозуміти специфіку трансформації постсоціалістичних моделей представництва інтересів у контексті європейської інтеграції.
4. Окремої уваги заслуговують положення, присвячені цифровізації лобістської діяльності та ролі медіакомунікацій у сучасному політичному процесі. Автор слушно наголошує на трансформації механізмів впливу в умовах цифрового середовища, проте цей аспект переважно розглянуто на загальному рівні. Більш детальне висвітлення інструментів цифрового лобізму, онлайн-адвокації,

використання соціальних мереж та алгоритмізованих комунікацій могло б суттєво посилити прикладний характер дослідження.

Зазначені зауваження жодним чином не знижують загальної якості виконаного дослідження, а навпаки – підкреслюють актуальність і наукову значущість порушених проблем, відкриваючи перспективи для подальших досліджень у сфері політичних практик лобізму та механізмів представництва інтересів у сучасних демократичних системах. Дисертація є завершеним, самостійним і змістовним науковим дослідженням, яке має як теоретичне, так і практичне значення, а її результати можуть бути використані у науковій, освітній та управлінській діяльності.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження на тему «Політичні практики лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи» є самостійною, цілісною та завершеною науковою працею, у якій здійснено комплексний аналіз феномену лобізму в умовах функціонування європейських інтеграційних процесів та трансформації політичних систем країн Центрально-Східної Європи. У роботі сформульовано науково обґрунтовані положення, висновки та практичні рекомендації, що характеризуються належним рівнем достовірності, наукової новизни та практичної значущості.

Наукові результати дослідження базуються на широкій джерельній базі, використанні сучасних методологічних підходів політичної науки, а також комплексному аналізі інституційних механізмів функціонування лобізму в Європейському Союзі та країнах Вишеградської групи. Теоретичні узагальнення та аналітичні висновки дисертації підтверджуються опрацьованими емпіричними матеріалами й науковими публікаціями здобувача, що відображають основні результати проведеного дослідження.

Дисертаційна робота Чорнописького Василя Івановича «Політичні практики лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи» подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія є самостійним, завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке за актуальністю, науковою новизною, важливістю здобутих результатів, їх обґрунтованістю і

вірогідністю, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), не містить ознак порушення академічної доброчесності, а тому її автор, Чернопиский Василь Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри політичних наук

Карпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Тетяна МАДРИГА